

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2026. № 4.

ISSN 2307-2105

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.4.17>

УДК 330.341.1:37

Г. А. Дмитренко,

д. е. н., професор, професор кафедри економіки бізнесу,

ПрАТ «ВНЗ Міжрегіональна Академія управління персоналом»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8211-5690>

Н. В. Головач,

к. пед. н., доцент, професор кафедри економіки бізнесу,

ПрАТ «ВНЗ Міжрегіональна Академія управління персоналом»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6215-6575>

Н. М. Василюк,

к. е. н., доцент, завідувач кафедри економіки підприємства та менеджменту,

Академія праці, соціальних відносин і туризму

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3757-4767>

ОСВІТНІ ІННОВАЦІЇ У СУЧАСНІЙ ПАРАДИГМІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

H. Dmytrenko,

*Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Business,
Economics Private Joint-Stock Company "Higher Education Institution
Interregional Academy of Personnel Management*

N. Holovach,

*PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of
Business Economics, Private Joint-Stock Company "Higher Education Institution
Interregional Academy of Personnel Management*

N. Vasylets,

*PhD in Economics, Associate Professor, Head of the Department of Enterprise
Economics and Management
Academy of Labor, Social Relations and Tourism*

EDUCATIONAL INNOVATIONS IN THE CONTEMPORARY PARADIGM OF SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS DEVELOPMENT

У статті досліджено роль освітніх інновацій у сучасній парадигмі розвитку соціально-економічних систем. Визначено сутність освітніх інновацій як системного чинника економіки знань, формування людського капіталу, підвищення адаптивності ринку праці та зміцнення стійкості соціально-економічних систем. Методологічну основу дослідження становлять аналітико-синтетичний підхід, порівняльний аналіз, контент-аналіз джерел, а також структурно-функціональний і проблемно-орієнтований методи. Обґрунтовано, що сучасні освітні інновації виходять за межі суто технологічного оновлення навчального процесу та охоплюють цифрово-платформні рішення, компетентнісні моделі, партнерські формати взаємодії освіти й бізнесу, нові механізми фінансування, а також інструменти роботи з даними і штучним інтелектом. У статті розкрито цілісний економічний підхід до трактування освітніх інновацій як системного чинника розвитку соціально-економічних систем. На відміну від підходів, у межах яких

інноваційність освіти переважно пов'язується з цифровізацією або оновленням методів навчання, доведено її ширший зміст як механізму формування людського капіталу, підвищення адаптивності робочої сили, узгодження освітньої сфери з потребами ринку праці, прискорення інноваційної дифузії та зміцнення інституційної стійкості. Систематизовано економічний вплив освітніх інновацій за чотирма взаємопов'язаними векторами: цифрово-платформним, компетентнісним, партнерсько-мережевим та інституційно-управлінським. Обґрунтовано необхідність переходу від фрагментарних освітніх змін до комплексної моделі державної політики інноваційного розвитку освіти в умовах війни, повоєнного відновлення та прискореного поширення технологій. Практична значущість одержаних результатів полягає в можливості їх використання під час розроблення стратегій розвитку освіти, програм відновлення людського капіталу, моделей взаємодії закладів освіти з роботодавцями та управлінських рішень у сфері повоєнної відбудови.

The article explores the role of educational innovations in the modern paradigm of the development of socio-economic systems. The essence of educational innovations as a systemic factor of the knowledge economy, the formation of human capital, increasing the adaptability of the labor market and strengthening the stability of socio-economic systems is determined. The methodological basis of the study is an analytical-synthetic approach, comparative analysis, content analysis of sources, as well as structural-functional and problem-oriented methods. It is substantiated that modern educational innovations go beyond the limits of a purely technological update of the educational process and encompass digital platform solutions, competency models, partnership formats of interaction between education and business, new financing mechanisms, as well as tools for working with data and artificial intelligence. The article reveals a holistic economic approach to the interpretation of educational innovations as a systemic factor of the development of socio-economic systems. Unlike approaches in which the innovativeness of education is mainly associated with digitalization or updating of teaching methods, its broader content as

a mechanism for the formation of human capital, increasing the adaptability of the workforce, harmonizing the educational sphere with the needs of the labor market, accelerating the diffusion of innovations and strengthening institutional stability has been proven. The economic impact of educational innovations has been systematized according to four interrelated vectors: digital-platform, competency-based, partnership-network and institutional-management. The need to transition from fragmentary educational changes to a comprehensive model of state policy for the innovative development of education in conditions of war, post-war recovery and accelerated dissemination of technologies has been substantiated. The practical significance of the results obtained lies in the possibility of their use in the development of education development strategies, human capital recovery programs, models of interaction between educational institutions and employers and management decisions in the field of post-war reconstruction.

Ключові слова: *освітні інновації; парадигма розвитку; соціально-економічні системи; інноваційний розвиток освіти; економіка знань; людський капітал; цифрова трансформація освіти; сталий соціально-економічний розвиток.*

Keywords: *educational innovations; development paradigm; socio-economic systems; innovative development of education; knowledge economy; human capital; digital transformation of education; sustainable socio-economic development.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасна парадигма розвитку соціально-економічних систем дедалі виразніше зміщується від ресурсно-витратної логіки до моделі, у якій вирішальне значення мають знання, компетентності, інноваційність, цифрова спроможність і якість людського капіталу. За таких умов освіта перестає бути лише сферою соціального відтворення і набуває статусу стратегічного економічного

ресурсу, а освітні інновації стають одним із ключових механізмів підвищення продуктивності, адаптивності та конкурентоспроможності системи. Саме цифрові компетентності та цифрова освіта розглядаються як чинник конкурентоспроможності економіки, доступу населення до ринку праці та підвищення якості життя [1]. Для України ця проблематика набуває особливої ваги в умовах війни, повоєнної реконструкції, демографічних втрат, міграції та потреби в модернізації освітньої, трудової й інноваційної інфраструктури. Відповідно, актуальним є дослідження освітніх інновацій в економічному вимірі – як чинника розвитку соціально-економічних систем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові праці останніх років сформували широку, хоча й неоднорідну, базу досліджень освітніх інновацій. А. М.Геревенко та А. Б. Єрмоленко пов'язують повоєнне відновлення з модернізацією освітніх практик, цифровізацією, розвитком державно-приватного партнерства і соціального діалогу [2]. А.М.Геревенко, Т.В.Ільїна та Л.А.Ібрагімова доводять, що цифрові платформи підвищують гнучкість, доступність та індивідуалізацію професійної освіти, але потребують інфраструктурної підтримки й цифрової грамотності [3]. Дослідження фінансового забезпечення інноваційної освіти доводять важливість грантів, стипендій, державно-приватного партнерства, корпоративної соціальної відповідальності та краудфандингу [4]. В.В.Ковтунець та ін. співавтори акцентують свою увагу у дослідженні на узгодженні освіти з потребами ринку праці та важливості мовних, цифрових, командних і адаптивних компетентностей [6]. Ю. О. Максимова та ін. співавтори підкреслюють значення моделі потрібної спіралі та взаємодії освіти і бізнесу [7], а Т.В.Поснова, Г.В.Белінська та В.І.Зятковський розглядають освіту як чинник продуктивності, інноваційності й конкурентоспроможності [9]. Попри значний масив праць, економічний зміст освітніх інновацій потребує цілісної систематизації.

Нормативно-стратегічний контекст формують національні документи у сферах економіки, освіти і науки [10-12]. Доповіді OECD та UNESCO

зосереджені на data-driven освіті, розвитку цифрових і соціальних навичок, а також доказовості й справедливості впровадження технологій [13-15]. У цих документах визначено пріоритети модернізації освіти, розвитку людського капіталу, цифровізації та інтеграції у європейський простір, проте не розроблено єдиного аналітичного підходу до оцінки освітніх інновацій саме як чинника розвитку соціально-економічних систем.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування ролі освітніх інновацій у сучасній парадигмі розвитку соціально-економічних систем, визначення їх економічних функцій, ключових векторів впливу на людський капітал, ринок праці, інноваційну спроможність та стійкість системи, а також окреслення пріоритетів їх розвитку в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження У сучасних умовах трансформації соціально-економічних систем освіта набуває ще більшого стратегічного значення як сфера формування людського капіталу, інноваційного потенціалу та довгострокової конкурентоспроможності держави. Освітні інновації виступають важливим інструментом оновлення змісту, форм, технологій і механізмів організації освітнього процесу відповідно до потреб цифрової економіки, ринку праці та суспільного розвитку. У зв'язку з цим освітні інновації визначаються як нові або суттєво вдосконалені підходи, технології, організаційні рішення та інструменти, що впроваджуються в освітню сферу з метою підвищення якості, результативності та відповідності освіти сучасним суспільним і економічним запитам [4]. Їхній зміст охоплює не лише оновлення методів навчання, а й цифровізацію освітнього процесу, модернізацію змісту підготовки, розвиток компетентнісних моделей, нові формати взаємодії освіти з бізнесом і ринком праці, а також удосконалення механізмів управління та фінансування. За сучасних умов освітні інновації постають важливим чинником формування людського капіталу, підвищення адаптивності робочої сили та зміцнення інноваційної спроможності соціально-економічних систем.

У сучасній парадигмі розвитку соціально-економічних систем освітні інновації слід розглядати не як сукупність окремих технологічних новацій у навчанні, а як цілісну систему змін у змісті освіти, методах викладання, моделях управління, партнерських зв'язках, цифровій інфраструктурі, механізмах фінансування та інструментах оцінювання результатів. Такий підхід відповідає логіці переходу до економіки знань, у межах якої створення доданої вартості дедалі більше залежить від здатності суспільства накопичувати, оновлювати й ефективно використовувати знання. Освітні інновації забезпечують не лише передачу знань, а й формування компетентностей, необхідних для продуктивної участі людини в цифровій, інноваційній і сервісній економіці. Саме тому їх доцільно розглядати як важливу складову відтворення людського капіталу та як інструмент структурної адаптації соціально-економічних систем до нових технологічних, безпекових і демографічних викликів.

Освітні інновації виконують у соціально-економічній системі низку взаємопов'язаних функцій. Передусім мова йде про відтворювальну функцію, оскільки через оновлення змісту освіти, цифрових інструментів і форматів навчання формується людський капітал вже нового типу. Не менш важливою є адаптаційна функція: в умовах прискорення технологічних змін, поширення штучний інтелект (ШІ), нестабільності зайнятості та змін у структурі попиту на працю саме інноваційна освіта забезпечує здатність індивіда й організації оперативно змінювати професійні траєкторії. Інноваційна функція проявляється через виробництво нових знань, стимулювання дослідницької культури, міждисциплінарності та кооперації. Інтеграційна функція пов'язує освіту з ринком праці, наукою, бізнесом, державою і міжнародними мережами. Інституційна функція полягає в тому, що освітні інновації змінюють управлінські практики, механізми оцінювання якості, структуру фінансування й логіку прийняття рішень у сфері освіти. З огляду на це доцільним є подання узагальненої таблиці економічного впливу освітніх інновацій.

Таблиця 1. Вектори впливу освітніх інновацій у сучасній парадигмі розвитку соціально-економічних систем

Вектор	Провідні інноваційні рішення	Економічний механізм впливу	Очікуваний ефект для системи
Цифрово-платформний	LMS, хмарні сервіси, цифрові платформи, аналітика навчання, інструменти ІІІ	Зниження часових і просторових бар'єрів, персоналізація навчання, скорочення трансакційних витрат освітньої взаємодії	Розширення доступу до якісної освіти, гнучкість навчання, розвиток цифрових навичок
Компетентнісний	Компетентнісні стандарти, безперервне навчання, рамки цифрової компетентності, міждисциплінарність	Оновлення структури кваліфікацій, підвищення відповідності результатів навчання запитам економіки та ринку праці	Зростання зайнятості, адаптивності працівників, продуктивності та інноваційної здатності
Партнерсько-мережевий	Співпраця освіти і бізнесу, дуальні форми, прелімінаринг, програми подвійних дипломів, мережі знань	Прискорення трансферу знань, наближення підготовки до практики, зменшення розриву між освітою і працевлаштуванням	Посилення регіональної конкурентоспроможності, швидша професійна адаптація випускників
Інституційно-управлінський	Моделі змішаного фінансування, гранти, державно-приватне партнерство, інструменти data-driven управління, системи якості	Масштабування інновацій, стабілізація ресурсної бази, інституційне закріплення змін і моніторинг результативності	Стійкість освітніх реформ, підтримка повоєнного відновлення, довгострокова конкурентоспроможність

Джерело: узагальнено авторами на основі [1; 3; 5; 8; 10-13].

Освітні інновації необхідно розглядати саме як багатовимірний механізм розвитку, у якому цифрові, компетентнісні, партнерські та інституційні рішення не існують відокремлено, а формують єдину архітектуру модернізації. Її зміст засвідчує, що економічний ефект освітніх інновацій виникає не лише в межах власне освітнього процесу, а й у процесі трансформації людського капіталу, поведінки роботодавців, якості управління та інвестиційних пріоритетів. Найбільшої результативності можна досягти тоді, коли інновації підтримуються належною інфраструктурою, фінансуванням, механізмами оцінювання та зв'язком із ринком праці. Водночас окреме впровадження цифрових інструментів без компетентнісного оновлення, партнерських форматів або належного

врядування не забезпечує стійкого ефекту. Саме тому в сучасній парадигмі розвитку соціально-економічних систем освітні інновації доцільно оцінювати через їх системний, а не локально-технологічний вплив.

Цифрово-платформний вимір освітніх інновацій

Найбільш помітним вектором сучасних змін є цифрово-платформний. Дослідження українських авторів переконливо засвідчують, що цифрові платформи розширюють доступ до ресурсів, підтримують персоналізацію навчання, інтерактивну й колективну взаємодію, відеоконференції, форуми, реальний зворотний зв'язок та аналітику освітніх результатів [3]. З економічного погляду це означає зниження трансакційних витрат освітньої взаємодії, збільшення гнучкості освітнього процесу, скорочення часових і просторових бар'єрів та вищу масштабованість якісних освітніх рішень. Разом із цим цифрово-платформний вимір пов'язаний із вимогою до розвитку цифрової компетентності викладача. Відповідна рамка цифрової компетентності педагогічних і науково-педагогічних працівників надає системний інструмент для визначення здатності освітнього персоналу проєктувати, використовувати й оцінювати цифрові рішення в навчанні [5]. Тому цифровізація освіти має розглядатися не як технічне оснащення саме по собі, а як поєднання інфраструктури, компетентностей, педагогічного моделювання і підтримки користувача.

За останній рік окремого значення набула тематика штучного інтелекту в закладах вищої освіти. Рекомендації МОН і Мінцифри демонструють, що ШІ вже розглядається не як периферійний інструмент, а як частина освітньої екосистеми – від генерування тестів і презентацій до пошуку інформації для наукових робіт, отримання зворотного зв'язку та оптимізації адміністративних процесів [8]. Однак міжнародний досвід переконує, що технологічне оновлення має спиратися на належне врядування. Доповідь UNESCO наголошує на потребі впроваджувати технології в освіті на засадах доказовості, доцільності, справедливості й масштабованості [15]. Своєю чергою OECD пов'язує інновації в освіті з розвитком культури відкритості до змін, співпраці, використання даних, самооцінювання та інституційного навчання [13]. Отже, цифрово-платформний вимір освітніх інновацій є

економічно значущим лише тоді, коли поєднується з управлінською зрілістю інституції, готовністю персоналу та механізмами доказового оцінювання результатів.

Компетентнісний і ринковий вимір освітніх інновацій

Освітні інновації набувають економічної ваги передусім через зміну структури та якості компетентностей. Вимоги ринку праці України до рівня підготовки працівників свідчать, що роботодавці потребують не лише формального диплома, а комплексу конкретних результатів навчання та розвинених м'яких навичок, зокрема мовних умінь, базових цифрових умінь, здатності працювати в команді, адаптивності й гнучкості [6]. Відтак інноваційність освіти має вимірюватися не новизною технології як такої, а здатністю освітньої системи своєчасно й адекватно оновлювати зміст підготовки відповідно до змін у структурі економіки. У доповіді OECD Skills Outlook 2023 підкреслено, що для забезпечення стійкого зеленого та цифрового переходу необхідними є не лише професійна й цифрова грамотність, а й комунікативні навички, здатність до співпраці, управління емоціями та готовність до безперервного навчання [14]. Отже, *освітні інновації стають інструментом формування гнучкої кваліфікаційної архітектури, яка підвищує спроможність працівника адаптуватися до нових професійних ролей і підтримує стійкість економіки в умовах турбулентності.*

В українському контексті особливе значення має зв'язок освітніх інновацій із розвитком людського капіталу. У дослідженні освітньої складової людського капіталу показано, що саме через освіту формується продуктивність праці, інноваційна здатність і конкурентоспроможність на ринку праці, тоді як війна суттєво послабила позиції України в міжнародних індексах людського розвитку [9]. Науково-методичне забезпечення професійної освіти для повоєнних потреб також підкреслює потребу в оновленні практик, проєктних форматів і цифровізації, оскільки без цього неможливі ні відбудова економіки, ні розвиток людського капіталу [2]. Таким чином, компетентнісний вимір освітніх інновацій є безпосередньо пов'язаним із відтворенням трудового потенціалу, здатністю населення до професійної реінтеграції та формуванням основ довгострокового економічного зростання.

Партнерсько-мережевий вимір освітніх інновацій

Важливою ознакою сучасної парадигми розвитку є вихід освіти за межі внутрішньоінституційного простору. Інноваційна освіта дедалі більше вибудовується як мережеве явище, що поєднує заклади освіти, бізнес, роботодавців, державу, міжнародних партнерів та дослідницькі структури. Дослідження співпраці закладів вищої освіти та бізнесу доводить, що ефективні моделі взаємодії мають ґрунтуватися на постійному обміні теоретичним і практичним досвідом, залученні здобувачів до реальної діяльності підприємств, а також на використанні інструментів прелімінарингу й моделі потрійної спіралі [7]. З економічного погляду це знижує розрив між пропозицією освітніх результатів і попитом ринку праці, прискорює дифузію знань, зменшує витрати роботодавця на первинну адаптацію випускника та створює передумови для локальних інноваційних екосистем.

Партнерський вимір посилюється і в нормативно-стратегичній площині. Дорожня карта європейської інтеграції України у сферах освіти і науки до 2027 року передбачає впровадження міждисциплінарних програм, програм подвійних дипломів, взаємного визнання результатів навчання і кваліфікацій та приведення освітніх практик у відповідність до рекомендацій ЄС [11]. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки окреслює розвиток співпраці закладів освіти з роботодавцями, дуальних форм навчання, моніторинг попиту і пропонування фахівців та формування пріоритетів підготовки на основі ринку праці [12]. Отже, партнерсько-мережевий вимір освітніх інновацій формує зовнішню адаптивність освітньої системи, робить її чутливішою до економічних запитів та посилює здатність соціально-економічної системи до самовідновлення й модернізації.

Інституційно-управлінський і фінансовий вимір освітніх інновацій

Освітні інновації стають економічно результативними лише за умови належного інституційного дизайну та фінансового забезпечення. У дослідженні інструментів фінансового забезпечення інноваційної освіти систематизовано широкий спектр механізмів – від державних програм, грантів і стипендіальних ініціатив до державно-приватного партнерства,

корпоративної соціальної відповідальності, цифрових фінансових платформ, краудфандингу та освітніх інвестиційних фондів [4]. Тому сучасна інноваційна освіта потребує не лише бюджетного фінансування, а змішаної моделі, яка поєднує публічні, приватні та міжнародні ресурси. Така модель особливо важлива в умовах обмеженості бюджетних можливостей, повоєнної реконструкції та одночасної потреби у швидкому масштабуванні якісних освітніх рішень.

Інституційна рамка цих процесів визначається і стратегічними документами держави. Національна економічна стратегія до 2030 року закріплює загальний вектор переходу до економіки, що спирається на інновації, людський капітал і модернізацію секторів розвитку [10]. Стратегія розвитку вищої освіти пов'язує потенціал системи вищої освіти зі здатністю формувати якісний людський капітал і забезпечувати інноваційні процеси [12]. OECD у доповіді про вимірювання інновацій в освіті наголошує, що освіта потребує не випадкових, а керованих інноваційних рішень, для яких важливі інструменти збирання даних, самооцінювання, оцінювання культури інновацій та інституційного управління [13]. Таким чином, інституційно-управлінський вимір освітніх інновацій охоплює планування, моніторинг, критерії якості, розподіл ресурсів, регулювання впровадження технологій, механізми підзвітності та підтримку професійного розвитку викладачів. Без такого підходу інновації ризикують залишатися фрагментарними й не перетворюватися на чинник реального соціально-економічного розвитку.

Попри очевидний потенціал освітніх інновацій, український контекст характеризується низкою обмежень. До них належать фрагментарність цифровізації, нерівний доступ до якісної інфраструктури, цифровий розрив між різними групами населення, недостатній рівень цифрової компетентності частини викладачів і здобувачів, уповільнене оновлення матеріально-технічної бази та низька оплата праці в окремих сегментах професійної освіти [1-3]. Суттєвим бар'єром залишається також невідповідність між інерційною структурою освітніх програм і динамікою ринку праці, що вимагає постійного перегляду змісту підготовки та розвитку навчання впродовж життя [6; 14]. Для вищої освіти додатковими викликами є нестача

стійких механізмів співпраці з бізнесом, недостатня інтеграція практичного досвіду в підготовку, а також потреба у сучасних інструментах оцінювання результативності інновацій [7; 13].

Новий комплекс викликів пов'язаний із використанням штучного інтелекту та інших цифрових технологій. З одного боку, вони створюють широкі можливості для персоналізації навчання та підвищення ефективності академічної діяльності, з іншого — актуалізують проблеми академічної доброчесності, управління даними, методичної готовності персоналу та нормативно-правового регулювання [8; 15]. В умовах війни ці обмеження посилюються внаслідок втрат людського капіталу, руйнування інфраструктури, вимушеного переміщення здобувачів освіти і викладачів, а також нерівного доступу до ресурсів [1; 9]. За таких умов подолання бар'єрів розвитку освітніх інновацій потребує не локальних ініціатив, а цілісної державної та інституційної політики, що поєднуватиме інфраструктурні інвестиції, розвиток цифрових і педагогічних компетентностей, посилення зв'язку освіти з економікою та впровадження механізмів доказового управління.

Таким чином, результати проведенного дослідження дали змогу систематизувати освітні інновації як вагомий економічний чинник сучасної парадигми розвитку соціально-економічних систем і розкрити їхній вплив через чотири взаємопов'язані вектори: *цифрово-платформний, компетентнісний, партнерсько-мережевий та інституційно-управлінський*. На відміну від підходів, у яких інноваційність освіти переважно пов'язують із цифровізацією або модернізацією методів навчання, обґрунтовано її ширший економічний зміст як механізму формування людського капіталу, узгодження освітньої сфери з потребами ринку праці, прискорення інноваційної дифузії та посилення стійкості соціально-економічної системи.

Узагальнення виявлених взаємозв'язків між освітніми інноваціями, механізмами формування людського капіталу та соціально-економічними результатами доцільно подати у вигляді відповідної концептуальної моделі (рис. 1). Запропонована модель механізму відтворення людського капіталу під впливом освітніх інновацій ґрунтується на тому, що сучасна освіта

виконує не лише функцію передачі знань, а й функцію формування компетентностей, адаптивності та інноваційної спроможності особистості. Її логіка відображає причинно-наслідковий зв'язок між освітніми інноваціями, принципами організації навчального процесу, механізмами нагромадження та оновлення людського капіталу і кінцевими соціально-економічними результатами. Саме тому модель є доцільною як аналітичний інструмент для пояснення ролі освіти у забезпеченні продуктивної зайнятості, інноваційної активності та довгострокової конкурентоспроможності економіки.

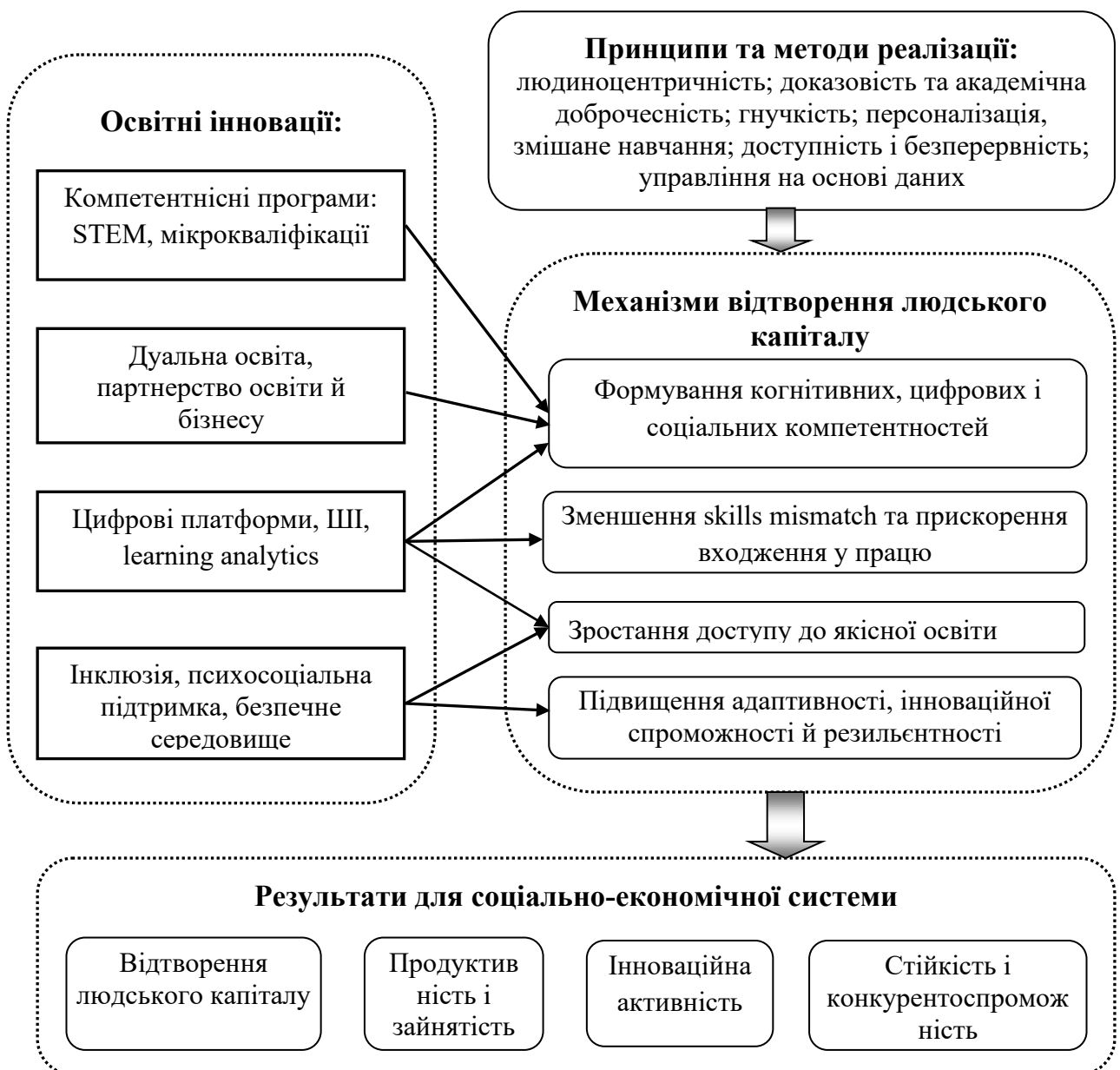

Рис. 1. Механізм відтворення людського капіталу під впливом освітніх інновацій

Джерело: розроблено авторами

Модель демонструє, що освітні інновації виступають первинним імпульсом якісних змін у системі відтворення людського капіталу, оскільки безпосередньо впливають на зміст, форми та результати навчання. Її сильною стороною є виокремлення не лише інструментальних компонентів, зокрема цифрових платформ, дуальної освіти та мікрокваліфікацій, а й ціннісно-організаційних засад, таких як людиноцентричність, доказовість, доступність і управління на основі даних. Це дає змогу показати, що ефективність освітніх інновацій визначається не окремими технологіями, а їх поєднанням із відповідними принципами та методами реалізації. Центральний блок моделі, представлений механізмами відтворення людського капіталу, обґрунтовано фокусується на розвитку компетентностей, зменшенні структурного розриву між освітою і ринком праці, розширенні доступу до якісної освіти та підвищенні резильєнтності. Отже, людський капітал розглядається як динамічна система, що здатна до оновлення відповідно до технологічних, соціальних і економічних змін. Модель має і практичну цінність, оскільки дозволяє простежити трансформацію освітніх результатів у ширші макроекономічні ефекти – продуктивність, зайнятість, інноваційну активність, стійкість і конкурентоспроможність.

Одержані результати можуть бути використані під час розроблення програм інноваційного розвитку освіти, оновлення регіональних і галузевих стратегій відновлення людського капіталу, удосконалення моделей взаємодії закладів освіти з роботодавцями, формування індикаторів оцінювання якості освітніх інновацій, а також для обґрунтування управлінських рішень у сфері цифрової трансформації освіти та повоєнної реконструкції.

З урахуванням воєнних втрат, потреб повоєнного відновлення та прискореного розвитку технологій *головними напрямками державної програми інноваційного розвитку освіти в Україні* доцільно визначити:

- розбудову безпечної й стійкої освітньої інфраструктури;
- формування національної цифрово-освітньої інфраструктури;

- оновлення змісту освіти відповідно до потреб цифрової, інженерної та відновлювальної економіки;
- запровадження політики відповідального використання ШІ;
- розвиток цифрової та ШІ-компетентності педагогічних кадрів;
- розширення навчання впродовж життя і механізмів швидкого перенавчання дорослого населення;
- посилення партнерства між освітою, бізнесом, наукою і громадами;
- упровадження змішаних моделей фінансування та data-driven управління;
- забезпечення інклюзії, психосоціальної підтримки й безперервності освітнього процесу.

Саме така багаторівнева модель здатна перетворити освітні інновації на інструмент відновлення людського капіталу, технологічної модернізації та довгострокової конкурентоспроможності держави.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що освітні інновації є не допоміжним, а системоутворювальним чинником сучасної парадигми розвитку соціально-економічних систем. Їх економічний зміст виявляється у формуванні людського капіталу, зниженні трансакційних витрат освітньої взаємодії, підвищенні гнучкості ринку праці, посиленні інноваційної спроможності інституцій та зміцненні стійкості системи до кризових і структурних змін. Найвищий потенціал мають ті освітні інновації, які поєднують цифрові платформи, компетентнісне оновлення змісту, партнерство освіти і бізнесу, інструменти даних і ШІ, а також належне фінансування і якісне врядування. Запропонована концептуальна модель механізму відтворення людського капіталу під впливом освітніх інновацій відображає причинно-наслідковий зв'язок між інноваційними змінами в освіті, принципами організації навчального процесу, формуванням компетентностей, адаптивності та інноваційної спроможності особистості, оновленням людського капіталу та досягненням кінцевих соціально-

економічних результатів. Для України пріоритетного значення набуває перехід від фрагментарних інноваційних практик до системної моделі, зорієнтованої на відновлення людського капіталу, повоєнну реконструкцію, європейську інтеграцію та довгострокову конкурентоспроможність економіки.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням індикаторів оцінювання економічної результативності освітніх інновацій, порівняльним аналізом ефектів цифрово-платформених і партнерських моделей навчання, а також з емпіричним вивченням впливу ІШ, дуальної освіти та інструментів фінансування на формування людського капіталу в різних секторах соціально-економічної системи.

Література

1. Бондар-Підгурська О. В., Глебова А. О. Стан, проблеми та перспективи розвитку цифрової освіти України у воєнний і післявоєнний періоди. *Освітня аналітика України*. 2023. № 1 (22). С. 22–37. DOI: 10.32987/2617-8532-2023-1-22-37.
2. Геревенко А. М., Єрмоленко А. Б. Науково-методичне забезпечення розвитку людського капіталу у сфері професійної освіти і навчання для повоєнних потреб особистості, суспільства, економіки. *Академічні візії*. 2023. Вип. 21. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/451> (дата звернення: 25.03.2026).
3. Геревенко А. М., Ільїна Т. В., Ібрагімова Л. А. Використання цифрових платформ для підвищення якості професійної освіти. *Академічні візії*. 2024. Вип. 31. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1149> (дата звернення: 25.03.2026).
4. Дмитренко Г., Головач Н., Брюховецька І. Інструменти фінансового забезпечення інноваційної освіти в системі професійної підготовки конкурентоздатних фахівців. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 5 (56). DOI: 10.32782/2308-1988/2025-56-21.

5. Концептуально-референтна рамка цифрової компетентності педагогічних й науково-педагогічних працівників. Київ : Дія. Цифрова освіта, 2021. URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/2900-2629_frame_pedagogical.pdf (дата звернення: 25.03.2026).

6. Ковтунець В. В., Лондар С. Л., Мельник С. В., Кастель-Бранко Е. Вимоги ринку праці України до освіченості працівників. *Освітня аналітика України*. 2021. № 4 (15). С. 5–20. DOI: 10.32987/2617-8532-2021-4-5-20.

7. Максимова Ю. О., Рудик О. Г., Максимов О. С., Задорожний Є. М. Сучасний стан та перспективи вдосконалення співпраці закладів вищої освіти та бізнесу на основі прелімінарингу. *Освітня аналітика України*. 2024. № 1 (27). С. 84–95. DOI: 10.32987/2617-8532-2024-1-84-95.

8. Міністерство освіти і науки України. Штучний інтелект у закладах вищої освіти: рекомендації для викладачів, студентів і працівників ЗВО. 2025. URL: <https://mon.gov.ua/news/shtuchnyi-intelekt-u-zakladakh-vyshchoi-osvity-rekomendatsii-dlia-vykladachiv-studentiv-i-pratsivnykiv-zvo> (дата звернення: 25.03.2026).

9. Поснова Т. В., Белінська Г. В., Зятковський В. І. Освітня складова відновлення та розвитку людського капіталу в Україні. *Освітня аналітика України*. 2024. № 2 (28). С. 97–110. DOI: 10.32987/2617-8532-2024-2-97-110.

10. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/179-2021-%D0%BF> (дата звернення: 25.03.2026).

11. Дорожня карта європейської інтеграції України у сферах освіти і науки до 2027 року. Київ : Міністерство освіти і науки України, 2023. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/661/698/4dd/6616984dd9b07252389493.pdf> (дата звернення: 25.03.2026).

12. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 286-

р. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/286-2022-%D1%80> (дата звернення: 25.03.2026).

13. Vincent-Lancrin S. (ed.). Measuring Innovation in Education 2023: Tools and Methods for Data-Driven Action and Improvement. Paris : OECD Publishing, 2023. DOI: 10.1787/a7167546-en.

14. OECD. OECD Skills Outlook 2023: Skills for a Resilient Green and Digital Transition. Paris : OECD Publishing, 2023. DOI: 10.1787/27452f29-en.

15. Global Education Monitoring Report Team. Global Education Monitoring Report 2023: Technology in Education: A Tool on Whose Terms? Paris : UNESCO, 2023. DOI: 10.54676/UZQV8501.

References

1. Bondar-Pidhurska, O.V. and Hliebova, A.O. (2023), “The state, problems and prospects of digital education development in Ukraine in wartime and post-war periods”, *Osvitnia analityka Ukrainy*, vol. 1(22), pp. 22–37. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2023-1-22-37>.

2. Gerevenko, A.M. and Yermolenko, A.B. (2023), “Scientific and methodological support for human capital development in the field of vocational education and training for post-war needs of the individual, society and economy”, *Akademichni vizii*, vol. 21, available at: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/451> (Accessed 25 March 2026).

3. Gerevenko, A.M., Ilina, T.V. and Ibrahimova, L.A. (2024), “Using digital platforms to improve the quality of vocational education”, *Akademichni vizii*, vol. 31, available at: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1149> (Accessed 25 March 2026).

4. Dmytrenko, H., Holovach, N. and Briukhovetska, I. (2025), “Tools of financial support for innovative education in the system of professional training of competitive specialists”, *Stalyi rozvytok ekonomiky*, vol. 5(56). DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-56-21>.

5. Diia. Digital Education (2021), *Kontseptualno-referentna ramka tsyfrovoi kompetentnosti pedahohichnykh y naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv* [Conceptual reference framework of digital competence of pedagogical and academic staff], Kyiv, Ukraine, available at: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/2900-2629_frame_pedagogical.pdf (Accessed 25 March 2026).

6. Kovtunets, V.V., Londar, S.L., Melnyk, S.V. and Kastel-Branko, E. (2021), “Requirements of the Ukrainian labor market for the educational attainment of workers”, *Osvitnia analityka Ukrainy*, vol. 4(15), pp. 5–20. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2021-4-5-20>.

7. Maksymova, Yu.O., Rudyk, O.H., Maksymov, O.S. and Zadorozhnyi, Ye.M. (2024), “Current state and prospects for improving cooperation between higher education institutions and business based on preliminarings”, *Osvitnia analityka Ukrainy*, vol. 1(27), pp. 84–95. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2024-1-84-95>.

8. Ministry of Education and Science of Ukraine (2025), “Artificial intelligence in higher education institutions: recommendations for teachers, students and higher education staff”, available at: <https://mon.gov.ua/news/shtuchnyi-intelekt-u-zakladakh-vyshchoi-osvity-rekomendatsii-dlia-vykladachiv-studentiv-i-pratsivnykiv-zvo> (Accessed 25 March 2026).

9. Posnova, T.V., Belinska, H.V. and Ziatkovskyi, V.I. (2024), “Educational component of restoration and development of human capital in Ukraine”, *Osvitnia analityka Ukrainy*, vol. 2(28), pp. 97–110. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2024-2-97-110>.

10. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021), Resolution “On approval of the National Economic Strategy for the period until 2030”, *Legislation of Ukraine database*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/179-2021-%D0%BF> (Accessed 25 March 2026).

11. Ministry of Education and Science of Ukraine (2023), “Roadmap for Ukraine’s European integration in the fields of education and science until 2027”, available at: <https://mon.gov.ua/static->

[objects/mon/uploads/public/661/698/4dd/6616984dd9b07252389493.pdf](https://objects.mon/uploads/public/661/698/4dd/6616984dd9b07252389493.pdf) (Accessed 25 March 2026).

12. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022), Order “On approval of the Higher Education Development Strategy in Ukraine for 2022–2032”, *Legislation of Ukraine database*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/286-2022-%D1%80> (Accessed 25 March 2026).

13. Vincent-Lancrin, S. (ed.) (2023), *Measuring Innovation in Education 2023: Tools and Methods for Data-Driven Action and Improvement*, OECD Publishing, Paris. DOI: <https://doi.org/10.1787/a7167546-en>.

14. OECD (2023), *OECD Skills Outlook 2023: Skills for a Resilient Green and Digital Transition*, OECD Publishing, Paris. DOI: <https://doi.org/10.1787/27452f29-en>.

15. Global Education Monitoring Report Team (2023), *Global Education Monitoring Report 2023: Technology in Education: A Tool on Whose Terms?*, UNESCO, Paris. DOI: <https://doi.org/10.54676/UZQV8501>.

Отримано редакцією журналу / Received: 26.03.26

Прорецензовано / Revised: 07.04.26

Дата публікації / Published: 23.04.26